

ТОЛЬКІ ФАКТЫ

ЯК ГЭТА БЫЛО

ПОСПЕХ У МОНТЭ-КАРЛА

«Срэбны юніёр» вязуць з Монте-Карла юныя мазырскія канатаходцы. Пяць выхаванцаў цэнтры цыркавога мастацтва «Арэна» заваявалі прэстыжную ўзнагароду на міжнародным юнацкім цыркавым конкурсе «Новае пакаленне», які праходзіў 4–5 лютага.

Прадстаўнікі ўстановы другі раз пабывалі ў сталіцы Княства Манака. Летась яны былі ўшанаваны спецыяльнымі прызамі, а сёлета падняліся на другую прыступку цыркавога пастамента. Беларусы здзівілі журы і публіку неверагодна складанымі трукамі на канаце. Па ім падлеткі рухаліся на роўках, на адным коле, з партнёрамі на плячах і нават з закрытымі вачамі. Нумар складаны тэхнічна, таму абсталюванне для яго дастаўлялася ў Манака з Беларусі.

Мазырская цыркавая студыя — дзесяць гадоў. У ёй цяпер займаецца каля 100 дзяцей. Аматыскі калектыў паспяхова гастролью па краіне і дае да пяці сур'езных канцэртаў у месяц. Чатырнаццаць юных артыстаў з'яўляюцца лаўрэатамі спецыяльнага фонду Прэзідэнта па падтрымцы таленавітай моладзі. За плячыма юных гімнастаў, эквілібрыстаў, акрабатаў, жанглёраў — мноства перамог у міжнародных конкурсах.

Ірына АСТАШКЕВІЧ. iost@zviazda.by

ХТО Ж ПРЫДУМАЎ БЕЛАРУСКУЮ МОВУ?

У Магілёве падвялі вынікі 16-га Беларускага пяціборства

Праверыць сваё веданне роднай мовы, а таксама літаратуры, гісторыі, матэматыкі і прыродазнаўчых навук гэтым разам адважыліся 32 юнакі і дзяўчыны. На тое, каб знайсці ў сваёй памяці правільныя адказы і наблізіцца да рэкорднага выніку 300 балаў, ім выдзялялася ўсяго сто хвілін. Нагадаем, што апошні вынік быў крыху большы за 160 балаў, а самы высокі за папярэднія 15 гадоў існавання гэтага інтэлектуальнага спаборніцтва — 214. Але сёлетні склад удзельнікаў быў дастаткова моцны і нават паставіў новы рэкорд — 217 балаў.

— У цэлым маладыя людзі дэманстравалі нядрэнныя веды, — адзначыў старшыня аргкамітэта Беларускага пяціборства Міхась БУЛАВАЦКІ. — Асабліва парадавала, што яны так глыбока ведаюць гісторыю паходжання нашай мовы. Адным пытаннем была прапанова паспрачацца з дырэктарам расійскага інстытута стратэгічных даследаванняў Леанідам Рашэтнікавым, які сказаў, што мову ў 1926 годзе прыдумалі бальшавікі. Дзеці хуценька прыгадалі і Статуты ВКЛ, і «Мужыцкую праўду» Кастуся Каліноўскага, і Біблію Скарыны. Былі, вядома, і правалы ў ведах. Напрыклад пра Хатынь ведалі ўсе. А вось пра Катынь толькі 3 чалавекі. Але цяпер дакладна ведаюць усе 32. На выхадзе мы даём ім аркушы з правільнымі адказамі.

Ну, а пераможцам 16-га Беларускага пяціборства з вынікам 217 балаў стаў вучань 10 класа сярэдняй школы №2 з Мсціслава Мацвей Дашкевіч, на другім і трэцім месцах — магіляўчане: дзесяцікласнік Ілья Касакоў з 21-й школы (195 балаў) і Уладзіслаў Асташаў з 1-га ліцэя (186 балаў).

Як і раней, спаборніцтвы праходзілі на базе МДУ імя Куляшова. Арганізатары выказваюць асаблівую ўдзячнасць рэктару ўстановы Канстанціну Бандарэнку і прарэктару Мікалаю Бузуку за падтрымку вельмі карыснага для беларускай моладзі мерапрыемства.

Нэллі ЗІГУЛЯ. zigulya@zviazda.by

ВІЦЕБСКАЯ «ВОЛЬНИЦА»,

або «Паветра горада робіць свабодным»

Гэту цікавую тэму — гісторыю гарадскога самакіравання Віцебшчыны — шмат гадоў даследуе **старшы навуковы супрацоўнік навукова-тэхналагічнага парка БНТУ «Палітэхнік» Максім Макараў**. Пры яго дапамозе мы раскажам пра Віцебск, Полацк, Дзісну, Сураж, Улу, Веліж (калісьці ўваходзіў у склад Віцебшчыны). Сёння — пра мінулае абласнога цэнтры.

Адзіная ў сваім родзе

Вы чулі пра старадаўні еўрапейскі прыныцп: «Паветра горада робіць свабодным»? Маецца на ўвазе права тутэйшых жыхароў захоўваць асабістую вольнасць, вызначыць, як жыць у горадзе, выбіраць кіраўнікоў улады. Пры гэтым гарадское самакіраванне спалучалася з цэнтралізаваным.

— У другой палове XVI стагоддзя ў Віцебску сфарміравалася і дзейнічала адзіная ў сваім родзе на землях Вялікага Княства Літоўскага (далей — ВКЛ. — **Аўт.**) арыгінальная мясцовая сістэма гарадскога права. Да чэрвеня 1561 года, калі Віцебск атрымаў свой першы гарадскі прывілей, свабоднае насельніцтва карысталася віцебскім зямскім правам. Яго асноўныя нормы былі зафіксаваныя ў адпаведным зямскім прывілеі. Іншыя ж дзейнічалі ў рамках няпісанага права.

“ У мірны час ва ўмовах шляхецкага грамадства сістэма, у рамках якой мяшчане карысталіся практычна шляхецкім наборам правоў, не магла праіснаваць доўга.

Шэраг нормаў віцебскага зямскага права рэгуляваў прававое становішча мяшчанства. Апошняе ўжо аформілася ў саслоўную групу і нават мела ўласныя органы самакіравання. «Начальнікамі» былі войт і «старшыя мяшчане», — расказвае Максім Макараў.

Цікава, што за магчымасць захоўваць у сябе арыгінал зямскага прывілея нават судзіліся. Каля 1540 года ён знаходзіўся ў мяшчан. Але князі і баяры таксама марылі валодаць «канстытуцыяй».

У 1541 годзе суд паноў—рады ВКЛ загадаў зберагаць зямскі прывілей у спецыяльнай скрыні. Адзін ключ ад яе атрымалі князі і баяры, а другі — войт і мяшчане. Арыгіналам можна было карыстацца ў найбольш урачыстым моманты. Для паўсядзённай практыкі былі створаны дзве копіі...

— Потым феадалы пацвердзілі сваю копію ў караля. Адпаведна надалі ёй

Элементы мастацкага афармлення — прывілея Віцебску на Магдэбургскае права (17 сакавіка 1597 года).

прававую моц. Мяшчане зрабілі аналагічнае. 16 чэрвеня 1561 года атрымалі першы выключна гарадскі прывілей. Дакумент фармальна зраўняў іх у правах з князямі і баярамі, — працягвае гісторык.

Такім чынам, віцебскае гарадское права «выводзілася» з мясцовага зямскага.

Прэстыжная павіннасць

У далейшым віцебскае гарадское права ў выглядзе гатовай мадэлі «імпартавалася» ў іншыя гарады Падзвіння. У 1570 годзе яго атрымалі мяшчане Суража, у 1577-м — Улы, у 1582-м — Веліжа.

Унікальнасць гэтага права ў тым, што мяшчане займелі вельмі высокі прававы статус — на ўзроўні князёў і баяр. Яны таксама не плацілі большасці падаткаў. А іх асноўнай павіннасцю з'яўлялася прэстыжная конная вайсковая служба. Мяшчане фактычна карысталіся рыцарскім правам. Але было такое нядоўга.

— Віцебскае права атрымала распаўсюджанне ў гады Лівонскай вайны. Тады ўлады ВКЛ былі востра зацікаўленыя ў папаўненні ўзброеных сіл на паўночнай і ўсходняй межах. Пасля завяршэння вайны збор падаткаў стаў для дзяржавы прырытэтам. І адносіны з мяшчанствам неабходна было вярнуць у эканамічную сферу. Да таго ж у мірны час ва ўмовах шляхецкага грамадства сістэма, у рамках якой мяшчане карысталіся практычна шляхецкім наборам правоў, не магла праіснаваць доўга. У 1597 годзе пасля працяглых канфліктаў у Віцебску ўлады ВКЛ перавялі горад на агульнапрыняты ў дзяржаве стандарт, — тлумачыць суразмоўца.

Працэс афармлення шляхецкага саслоўя суправаджаўся стратай іншымі катэгорыямі свабоднага насельніцтва сваіх правоў. Тыя ж мяшчане, звыклыя

да амаль баярскіх вольнасцяў, апынуліся ў неспрыяльным прававым становішчы... У рамках сістэмы віцебскага гарадскога права яны па-ранейшаму прысутнічалі на пасяджэннях мясцовага сходу-сойма і суда намесніка-ваяводы, захоўвалі пэўны ўплыў на «кіраванне» зямлёй. Аднак у хуткім часе ўсё змянілася — пасля надання гораду Магдэбургскага права.

Пасля 17 сакавіка 1597 года насельніцтва Віцебска перадалі пад юрысдыкцыю магдэбургскага войта (намеснік манарха з вельмі шчырокімі паўнамоцтвамі).

Тагачасная «калегія выбаршчыкаў»

Адносіны паміж войтам як стаўленікам вярхоўнай улады і мяшчанскай абшчынай могуць служыць паказчыкам таго, у якой ступені апошняй удалося рэалізаваць свой камунальны суверэнітэт. Дарэчы, у большасці гарадоў Цэнтральнай Еўропы войтаўства выкупілі мяшчане. У Віцебску такога не адбылося. Прызначаны каралём войт выконваў дамінуючую ролю ў кіраванні.

Дзейнічаў і магістрат — орган самакіравання мяшчанскай абшчыны, які складаўся з бурмістраў, райцаў (саветнікаў) і лаўнікаў (присяжных засядацеляў).

— Аднак адкрытым застаецца пытанне: у якой ступені насельніцтва горада магло ўплываць на фарміраванне персанальнага складу гэтага органа. Адказаць дакладна немагчыма, бо няма адпаведных дакументальных крыніц. Але вядома, што ў ліпені 1750 года прысягалі шэсць новаабраных бурмістраў і райцаў. Хоць у гэтым выпадку адзіным членам «калегія выбаршчыкаў» хутчэй за ўсё з'яўляўся войт Юзаф Сасноўскі. Ён на кароткі час прыехаў у горад, — разважае Максім Макараў.

«Магдэбургскую мадэль» горада як аўтаномнай мяшчанскай абшчыны не рэалізавалі ў Віцебску ў поўным аб'ёме. Новыя парадкі ўваходзілі ў жыццё гараджан з вялікімі цяжкасцямі. Спробы пашырыць суверэнітэт мяшчанскай абшчыны на ўсю гарадскую тэрыторыю сутыкнуліся з кансалідаванай апазіцыяй прадстаўнікоў інстытутаў зямскага кіравання. Для іх аўтаномія мяшчанства азначала матэрыяльныя страты.

Мела месца актыўнае супраціўленне свецкіх і духоўных феадалаў, якія валодалі гарадскай нерухомасцю...

Што тут скажаш? Ва ўсё часы прасцей было ствараць нешта «з нуля», чым мадэрнізаваць і рэфармаваць.

Аляксандр ПУКШАНСКІ. pukshanski@zviazda.by

Фота з архіва А.Б. ДОЎНАРА.

МЯСЦОВАЕ САМАКІРАВАННЕ

ГАЗЕТА ДЛЯ ВЫБАРШЧЫКАЎ І ДЭПУТАТАЎ МЯСЦОВЫХ САВЕТАЎ

РЭГІСТРАЦЫЙНАЕ ПАСВЕДЧАННЕ № 15

ад 17 лютага 2009 года выдана

Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Заснавальнікі: Савет Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, Палата прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом «Звязда».

Дырэктар — галоўны рэдактар СУХАРУКАЎ Павел Якаўлевіч.

Адказы за выпуск: КАРПЕНКА Н.У.

Грамадскі савет: ГЕРАСІМОВІЧ С.М., намеснік старшыні Пастаяннай камісіі па рэгіянальнай палітыцы і мясцовым самакіраванні Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь; АСКЕРКА Ю.В., адказы сакратар Савета па ўзаемадзейні органу мясцовага самакіравання пры Савете Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь; НАВУМЕНКА А.В., старшыня Нараўлянскага раённага Савета дэпутатаў; СУШЧАНКА М.Л., старшыня Глушанскага пасялковага Савета дэпутатаў Бабруйскага раёна.

Выдавец — рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом «Звязда»

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а.

КАНТАКТНЫ ТЭЛЕФОН 292 44 12;

e-mail: info@zviazda.by

Газета аддрукавана ў Рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». ЛД № 02330/0494179 ад 03.04.2009. 220013, г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.

Тыраж 20.008.

Нумар падпісаны ў 19.30 7 лютага 2017 года.